

N:o 27.

Ank. till Riksd. Kansli den 10 April 1872, kl. 2 e. m.

Utlåtande, i anledning af väckta motioner om ändring i gällande stadganden rörande skyldigheten att bygga kyrka, prestgård och tiondelada.

Ifrågavarande motioner, hvilka blifvit till Lag-Utskottet remitterade, äro väckta inom Andra Kammaren af Herrar *Anders Andersson* från Kopparbergs län, *J. A. Åstrand*, *P. O. Hörnfeldt*, *E. Leijer*, Friherre *G. Tamm* och *C. J. Kjellman*; och är föreslaget,

af Herr *Anders Andersson* (motionen N:o 90): "att 26 kap. 2 § Byggningsbalken samt alla Kongl. förordningar som dermed ega sammanhang måtte upphäflas och skyldigheten att bygga och underhålla prestgård kostnaden drabba alla församlingens jordegare;"

af Herr *Åstrand* (motionen N:o 154): "att Riksdagen ville för sin del besluta, samt i underdånig skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, att § 1 och 2 af 26 kap. Byggningsbalken måtte så omredigeras att orden "hemmantalet" i § 1 och "gårdantalet" i § 2 utbytas emot fyrktalet, samt att den i sistnämnda § förekommande strofen: "men sätes och ladugårdar så och afhyste rå och rörshemman varen der frie före" uteslutes;"

af Herr *Hörnfeldt* (motionen N:o 11): "att Riksdagen måtte besluta det allmogen i de församlingar, der reglering af presterskapets löner försiggått och vunnit Kongl. Maj:ts nådiga fastställelse, måtte för den tid regleringen gäller befrias från skyldigheten att bygga och underhålla sädes- eller s. k. tiondelada;"

af Herr *Leijer* (motionen N:o 114): "att Riksdagen åtminstone måtte för sin del besluta, dels att församlingarnes skyldighet att bygga och underhålla s. k. tiondelada upphör i och med detsamma tionden icke vidare utgår i strå, och dels att, utan afseende å hvad derom förut kan vara stadgadt, provinsen Gotlands prestgårds-

byggnadsskyldighet inskränkes till hvad i det afseendet finnes löreskrifvet för Sveriges öfriga provinser“;

af Herr Friherre *Tamm* (motionen N:o 161): “att Riksdagen behagade hos Kongl. Maj:t i underdånighet anhålla att med ändring af föreskriften i 26 kap. 2 § Byggningsbalken åtgärder vidtagas, hvarigenom vid nuvarande boställsinnehafvares afgång all gemensamhet mellan kyrkoherdar och församlingar med afseende på skyldigheten att bygga och underhålla kyrkoherdeboställe på landet måtte borttagas“; och

af Herr *Kjellman* (motionen N:o 104): “att Riksdagen måtte för sin del besluta en författning, hvarigenom förklaras, att 4 § i privilegierna för presterskapet den 16 Oktober 1723 icke utgör hinder för lösning af frågor om ändring i lagens stadganden rörande skyldigheten att bygga prestgård och liondelada, då sådan ändring icke åsyftar rubbning i nu varande kyrkoherdars rättigheter.“

Hvad nu först angår Herr Åstrands förslag i hvad det afser förändring i gällande lag angående skyldigheten att deltaga i kyrkobyggnad, så må erinras, att Rikets Ständer genom underdånig skrifvelse den 20 Juni 1866 anhållit, att Kongl. Maj:t täcktes låta utarbета och för Riksdagen framlägga förslag till sådana förändrade stadganden angående deltagande i byggnad och underhåll af kyrka med hvad dertill hörer äfvensom af sockenstuga och fattigstuga, att dessa åligganden blifva för medlemmarne af kommunen, efter billiga grunder, gemensamma; och som, enligt hvad Justitie-ombudsmannens till innevarande Riksdag afgifna berättelse utvisar, Kongl. Maj:ts nådiga beslut i denna fråga afvaktas, får Utskottet vördsamt hemställa,

1:o att Herr Åstrands motion i denna del ej må till någon vidare åtgärd å Riksdagens sida föranleda.

Rörande skyldigheten att bygga prestgård stadgas i 26 kap. 2 § Byggningsbalken: “Prestgård skole ock alle bygga efter gårdatallet; men sätes och ladugårdar, så ock afhyste rå och rörs hemman varen der frie före. I prestgård skall vara stufva med två kamrar, kök, bryggghus med bakugn, bod med dubbel botten och loft, visthus, lada med två golf och loge, fähus och stall, alle till den storlek, som särskildt derom stadgadt är. Dessa hus, och ej flera, ega socknemän med tak och innau-redet kyrkoherden färdiga antvarda, och vare han sedan skyldig, att hålla dem vid makt med egen kostnad. När de af ålder och bruk, och ej af prestens vanryckt förfalla; då skola socknemän dem bygga och bättra på deras kostnad, och må virke å prestebollets egor tagas, om der tillräcklig skog är. Tarfvar prestgård, efter dess egor och lägenheter, flera hus, bygge och uppehålle prest dem sjelf, eller gälde det, som brister. Flyttas han ifrån det gäll, och finnes han vid husesyn hafva byggt mer, än han i årlig byggnad bort, njute derföre betalning af den, som efterkommer; dock må hus, som i 27 kap. 3 § står för tre års byggnad, räknas å prestbol för fem års byggnad, och de mindre derefter. Bygger prest flera hus, än prest-

gård tarfvar, till sin bekvämlighet, och vill ej den, som sedan i hans ställe kommer, dem behålla efter laga mätning; då må han, som byggt hafver, dem bortföra. Är timmer dertill taget af prestgårds skog, betale det efter ty, som synemån det pröfva, och komme de penningar socknemännen till godo, vid deras byggning å prestgård.“

Friherre Tamm, hvilken förslag åsyftar borttagande af all gemensamhet emellan kyrkoherdar och församlingar i afseende på skyldigheten att bygga och underhålla kyrkoherdeboställe på landet, har för sådant ändamål framhållit två alternativ, det ena, att byggnadsskyldigheten i dess helhet skulle öfverflyttas på pastor, och det andra, att församlingen skulle öfvertaga densamma. I anledning af de vid 1870 års riksdag väckta motioner i detta ämne hemställde då varande Lag-Utskott i sitt Utlåtande N:o 10, att Riksdagen måtte i underdånig skrifvelse anhålla, att Kongl. Maj:t täcktes taga i nådigt öfvervägande, om ej den byggnadsskyldighet å prestboställena, som för närvarande åligger församlingarne, lämpligen kunde af boställshafvarne öfvertagas och motsvarande förhöjning uti öfriga förmåner i stället dem tillerkännas, samt till Riksdagen afgifva nådig proposition om de i sådant hänseende erforderliga lagförändringar, hvartill Riksdagens samtycke grundlagsenligt erfordrades. Detta förslag, emot hvilket anmärkts, bland annat, att det lätt kunde leda till ökad tunga för församlingarne och att det vore för dessa i allmänhet lättare att fullgöra byggnadsskyldigheten in natura, än att därför utgifva ersättning i penningar, lyckades ej tillvinna sig Riksdagens bifall; och då sedermera icke inträffat några förändrade förhållanden, egnade att rubba åsigterna härutinnan, ser Utskottet sig af sådan orsak förhindradt att nu ånyo framlägga samma förslag.

Enligt det andra alternativet, sådant det blifvit af motionären närmare utveckladt, skulle församlingarne öfvertaga bostället, “emot det att kyrkoherden i ersättning erhåller en summa motsvarande den afkastning, som bostället af vederbörande löneregleringsnämnd ansetts, med afdrag af byggnadskostnaden, kunna lemna, i hvilket fall kyrkoherden disponerar endast bostaden med hvad dertill oundgängligen hörer.“ En sådan anordning synes föga ändamålsenlig, enär församlingarne derigenom finge vidkännas dubbel byggnadskostnad, nemligen dels för de åt pastor upplåtna lägenheter och dels för de byggnader, hvaraf boställets brukare vore i behof. Dessutom torde det kunna ifrågasättas, huruvida ur synpunkten af kyrkoherdarnes och församlingarnes gemensamma intresse det vore önskligt och lämpligt, att de förre skildes från dispositionen öfver boställena, hvilka icke äro af den betydighet, att deras brukning hindrar presten att åt sin embetsbefattning egna den tid, som densamma kräfver. I afhängse, glest befolkade orter med ringa eller ingen tillförsel af lefnadsförmånenheter är det nära nog en tvingande nödvändighet för presten, då han måste bo på bostället, att hafva något jordbruk; och svårligen kan han undvara egna hästar för sina embetsresor.

Då härtill kommer, att, till följd af Rikets Ständers underdåniga skrifvelse den 28 Januari 1863, från Kongl. Maj:t är att förvänta nådig proposition med för-

slag till ny ecklesiastik-boställsordning, hvarigenom torde vinnas det med förevarande motion afsedda ändamål, att undanröjda de anledningar till tvistigheter och osämja emellan lärare och åhörare, som gällande lag i ifrågavarande hänseende erbjuder, anser Utskottet sig böra hemställa,

2:o att nu omhandlade motion ej heller måtte till någon vidare åtgärd föranleda.

Vidkommande dernäst Herr Hörnfeldts förslag, hvarigenom yrkas, att socknemännen i de församlingar, der reglering af presterskapets löner egt rum, måtte befrias från skyldigheten att bygga och underhålla den i 26 kap. 2 § Byggningsbalken omförmälda lada, eller den s. k. tiondeladan, äfvensom Herr Leijers motion i hvad den innefattar ungefär enahanda yrkande, så och då, enligt Kongl. resolutionen på allmogens besvär den 1 Augusti 1727, § 12, denna lada, som ingalunda är afsedd för boställets gröda, skall "proportioneras efter tertialtiondens storlek i församlingen", lærer det vara tydligt och klart, att, så vida ej särskilda omständigheter annorlunda föranleda, socknemännens skyldighet all bygga dylik lada redan upphört på de ställen, der reglering af presterskapets löner egt rum, hvarigenom, på sätt Kongl. förordningen den 11 Juli 1862 föreskrifver, all tionde, vare sig tertial-, smör-, fisk- eller qvicktionde, blifvit utbytt emot bestämda afgifter. Denna åsigt öfverensstämmer ock med det i Herr Leijers motion omförmälda Kongl. Maj:ts nådiga utslag den 23 Oktober 1863 rörande ifrågasatt skyldighet för Årleds församlingsbor att bygga tiondelada. En dylik skyldighet kan dock i vissa fall qvarstå äfven på de ställen, der presterskapets löner blifvit i öfverensstämmelse med nyssberörda författning reglerade. Kongl. resolutionen på presterskapets besvär den 10 Aug. 1762, § 4, som bestämmer de byggnader, hvilka presten sjelf skall bygga och underhålla, upptager nemligen i sådant afseende "en sådeslada med tvänne golf, lämpad efter nödtorften och gårdsbrukets storlek; hvarvid dock de orter undantagas, der presten efter gammal praxis och öfverenskommelse eger frihet att betjena sig af tiondeladan". I de församlingar, der detta förhållande egt rum, hafva vederhörande vid de allmänna lönerregleringarne naturligtvis tagit sådant i behörigt betraktande i sammanhang med den beräkning af kyrkoherdeboställenas behållna afkastning, som föreskrifves i 4 § af 1862 års förordning; och förmåner för kyrkoherden att betjena sig af tiondeladan för gårdsbrukets behof har då ingått såsom en faktor vid lörens reglerande. Att nu genom ett allmänt lagstadgande fritaga äfven dessa församlingar från ifrågavarande skyldighet innebure obestriddligen en rättskränkning emot de kyrkoherdar, hvilka, när lönerregleringen tillvägabragtes, med rättighet att begagna tiondeladan voro lagligen befriade från den kyrkoherdar i allmänhet åliggande skyldighet att sjelfva bygga och underhålla den för bostället behöfliga lada.

Utskottet hemställer alltså,

5:o att Herrar Hörnfeldts och Leijers i detta hänseende gjorda framställningar måtte af Riksdagen lemnas utan vidare afseende.

Vidare har Herr Leijer i sin motion yrkat, att provinsen Gotlands prestgårdsbyggnadsskyldighet måtte inskränkas till hvad i sådant afseende finnes föreskrifvet för Sveriges öfriga provinser. Enligt Kongl. stadgan om presterskapets rättigheter på Gotland, daterad den 20 September 1648 och af Kongl. Maj:t till efterlefnad stadfastad den 30 Oktober 1747, åligger det församlingen allena att derstädes bygga och underhålla prestgård. Denna bestämmelse står i oskiljaktigt samband med de i samma stadga meddelade särskilda föreskrifter angående presterskapets på Gotland öfriga löneförmåner; och berörda stadga har derstädes tjänat till grund vid de allmänna regleringarne af presterskapets löner. Det torde ej behöfva erinras, att föreslagna förändringen icke kan under nuvarande kyrkoherdars tjänstetid genomföras utan kränkning af deras rätt, med mindre man tillerkänner dem full ersättning för den byggnadsskyldighet, som derigenom blefve dem pålagd. Detta synes dock ej vara motionärens mening. För öfrigt vore det mindre välbeträkt att på Gotland ordna byggnadsskyldigheten efter mönstret af den för rikets öfriga delar i allmänhet gällande lag, då det icke finnes mer än en mening om olämpligheten af denna lag, såsom innebärande ett eftertänkligt frö till tvister emellan lärare och åhörare. I fall Gotlands presterskap åtnjuter allt för stora löneförmåner, hvarom motionären dock ej åstadkommit ringaste utredning, torde dessa löneförmåner på annat sätt och under förbehåll af nuvarande kyrkoherdars lagliga rätt kunna i grundlagenlig ordning nedsättas. Den af motionären föreslagna metod synes emellertid vara den minst lämpliga; och Utskottet får derfor hemställa,

4:o att Herr Leijers förslag i denna del ej måtte af Riksdagen bifallas.

Utskottet, som nu öfvergår till Herr Kjellmans ofvanintagna förslag, har med anledning af de för detsamma anförda motiver sökt utforska meningen i förslaget och dervid trott sig finna, att motionären med den föreslagna författningen åsyftar att lagförändringar rörande skyldigheten att bygga prestgård och tiondelada skulle, äfven om presterskapets privilegier derigenom rubbades, kunna tillvägabringas utan tillämpning af 114 § Regeringsformen. Sådant kan dock icke ske, med mindre denna grundlagsparagraf i öfverensstämmelse härmed ändras, hvarom det icke tillkommer Lag-Utskottet att afgifva något yttrande eller förslag; och får Utskottet fördens skull hemställa,

5:o att Herr Kjellmans ifrågavarande motion må af Riksdagen lemnas utan vidare afseende.

Slutligen har Utskottet att yttra sig rörande den af Herrar Åstrand och Anders Andersson väckta fråga om prestgårdsbyggnadsskyldighetens utsträckning äfven till andra än de nu byggnadsskyldige. Denna fråga är till sin beskaffenhet nära besläktad med den om skyldigheten att deltaga i kyrkobyggnad, i afseende hvarå Rikets Ständer den 20 Juni 1866 till Kongl. Maj:t afläto den i första punkten af detta utlåtande omnämnda underdåniga framställning, åsyftande att skyldigheten till deltagande i byggnad och underhåll af ej mindre kyrka med hvad dertill hörer än äfven sockenstuga och fattigstuga måtte blifva för medlemmarne af kommunen, efter billiga grunder, gemensamma.

De skäl, hvilka föranledde berörda underdåniga framställning, tala lika mycket för en dylik utjemning af nu ifrågavarande besvär. De äro hufvudsakligen desamma, hvilka Lag-Utskottet i nästföregående utlåtande, N:o 26, anfört till stöd för enahanda förändring i fråga om skyldigheten att bygga och underhålla tingshus och häradsfängelse. Det torde därför vara öfverflödigt att här upprepa dessa skäl.

Utskottet hyser således den åsigt, att den byggnadsskyldighet å prestboställen, som åligger församlingarne, bör drabba icke blott hemmansegare, men äfven en hvar till deltagande i kommunalutskylder förpligtad person. I öfverensstämmelse med hvad Utskottet i nyssberörda fråga yttrat, anser Utskottet sig likväl icke kunna obetingadt förorda fyrktalet såsom fördelningsgrund, likasom Utskottet i saknad af erforderliga upplysningar för sakens bedömande ej heller är i tillfälle att framställa något annat detaljeradt förslag i ämnet.

På grund af hvad anfördt blifvit och i anledning af hvad motionärerne i ifrågavarande hänseende yrkat, får Utskottet hemställa,

6:o att Riksdagen måtte genom underdåning skrifvelse anhålla, att Kongl. Maj:t täcktes låta utarbета och för Riksdagen framlägga förslag till sådana förändrade stadganden rörande socknemännens inbördes skyldighet att deltaga i prestgårdsbyggnad, att detta åliggande må blifva för medlemmarne af kommunen, efter billiga grunder, gemensamt.

Stockholm den 8 April 1872.

På Utskottets vägnar:

Eric Sparre.

Herrar Grefve *Mörner, von Sydow, Björkenstam* och *Carlén* hafva begärt få antecknad, att de i ärendets behandling inom Utskottet icke deltagit.